Sosiaali- ja terveysministeriö

Lausunto

20.2.2025

VN/5724/2025
VN/5724/2025-STM-2

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijalausunto hallituksen esityksestä HE 206 2024 vaaratiedotelain muuttamiseksi

Hallintovaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 206/2024 vp., jossa ehdotetaan muutettavaksi vaaratiedotteesta annettua lakia (466/2012) siten, että kunnan terveydensuojeluviranomaisella olisi toimivalta antaa vaaratiedote. Esitämme lausuntonamme seuraavaa:

Esitys on kannatettava ja perustuu sosiaali- ja terveysministeriön aloitteeseen

Esitys on kannatettava ja tervetullut, ja se perustuu sosiaali- ja terveysministeriön sisäministeriölle 25.4.2024 toimittamaan aloitteeseen siitä, että kunnan terveydensuojeluviranomainen lisättäisiin niiden toimivaltaisten viranomaisten joukkoon, joilla on oikeus antaa vaaratiedote. Tilanteita, joissa kunnan terveydensuojeluviranomainen voisi antaa vaaratiedotteen, olisivat ensisijaisesti talousvesivälitteiset epidemiat tai epidemiaepäilyt. Helsingin seudun ympäristöpalvelut-kuntayhtymä, HSY, joka vastaa pääkaupunkiseudulla yli miljoonan asukkaan vesihuollosta, teki vastaavan aloitteen sisäministeriölle toukokuussa 2024.

Esityksen tavoitteet

Hallituksen esityksen tavoitteena on nopeuttaa ja parantaa väestön tiedonsaantia kunnan terveydensuojeluviranomaisen johtovastuulla olevissa väestön välitöntä terveyttä uhkaavissa vaaratilanteissa ja suojella siten väestön terveyttä. Nykytilanteessa se, että kunnan terveydensuojeluviranomaisella ei ole oikeutta antaa vaaratiedotetta, vaikeuttaa ja hidastaa vaarasta tiedottamista altistuneelle väestölle. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen oikeus antaa vaaratiedote nopeuttaisi ja parantaisi väestön tiedonsaantia epidemia- tai epidemiaepäilytilanteissa ja vähentäisi saastuneelle tai saastuneeksi epäillylle vedelle altistuvien henkilöiden sekä siten sairastuneiden määrää.

Kunnan terveydensuojeluviranomaisen velvoitteet ja vaaratilanteiden määrä

Vesiepidemiassa tai epidemiaepäilyssä tilanteen johto- ja tiedottamisvastuu on kunnan terveydensuojeluviranomaisella. Kuntien terveydensuojelu on järjestetty 61:ssä ylikunnallisessa ympäristöterveydenhuollon yksikössä, joille nyt ehdotetaan oikeutta antaa vaaratiedote. Vuoden 1997 jälkeen Suomessa on raportoitu 110 talousvesivälitteistä epidemiaa, joissa on sairastunut yhteensä lähes 31 000 henkilöä. Suurin osa talousvesivälitteisistä epidemioista on ollut pieniä, joissa on sairastunut korkeintaan muutamia kymmeniä henkilöitä. Huomattavaa väestömäärää koskevat vaaratilanteet ovat harvinaisia, eikä siten ole todennäköistä, että vaaratiedotteiden määrä kasvaisi merkittävästi.

Postiosoite Postadress Postal Address	Käyntiosoite Besöksadress Office	Puhelin Telefon Telephone	Faksi Fax Fax	s-posti, internet e-post, internet e-mail, internet
Sosiaali- ja terveysministeriö PL 33 00023 Valtioneuvosto	 Meritullinkatu 8 Helsinki	 0295 16001 +358 295 16001	 02951 63415 +358 2951 63415	 kirjaamo.stm@gov.fi stm.fi

Asian taustaa

Joissain talousvesivälitteisissä epidemioissa, kuten Nokian vuoden 2007 vesiepidemiassa kuitenkin noin kolmannes kaupungin vesijohtoverkostosta saastui ja noin 8 000 henkilöä sairastui. Nokian epidemian jälkitarkastelussa kritisoitiin erityisesti tiedottamiseen liittyviä puutteita, ja Onnettomuustutkintakeskus antoi suosituksen B2/08Y/S5, jonka mukaan silloista viranomaistiedotteita koskevaa asetusta tulisi muuttaa siten, että myös kunnilla olisi mahdollisuus pyytää hätäkeskusta välittämään viranomaistiedote. Sosiaali- ja terveysministeriö teki jo tuolloin vuonna 2009 liikenne- ja viestintäministeriölle esityksen kunnan terveydensuojeluviranomaisen lisäämiseksi niihin toimivaltaisiin viranomaisiin, joilla olisi oikeus antaa nykyistä vaaratiedotetta vastannut hätätiedote. Lainsäädäntöön ei kuitenkaan tehty esitettyä muutosta. Sen sijaan vaaratiedotteesta annetun lain soveltamisoppaaseen (Sisäasiainministeriön julkaisu 1/2013) kirjattiin, että välitön terveysvaara, joka johtuu saastuneesta vedestä tai elintarvikkeesta, kuluu tyypillisimpiin tilanteisiin, joissa vaaratiedote voidaan antaa. Vaaratiedotteen antaja olisi oppaan mukaan pelastuslaitos, joka kunnan kanssa tehtyyn sopimukseen perustuen antaisi vaaratiedotteen, mutta tiedotteen sisällöstä vastaisi kunnan ympäristöterveydensuojeluviranomainen.

Vaaratiedote (tai sitä edeltänyt hätätiedote) on annettu vesivälitteisen epidemian tai epidemiaepäilyn vuoksi vain muutaman kerran, kun saastuneelle tai saastuneeksi epäillylle vedelle altistuneiden henkilöiden määrä on arvioitu hyvin suureksi. Tiedotteen ovat antaneet pelastusviranomaiset kunnan terveydensuojeluviranomaisen pyynnöstä Vaaratiedoteoppaan mallin mukaisesti.

Nykykäytäntöön liittyvät ongelmat

Käytännössä nykyinen ohjeistus kunnan terveydensuojeluviranomaisen ja pelastuslaitoksen yhteistyöstä ei ole aina toiminut. Tämän osoitti mm. Espoossa 19.2.2024 sattunut laaja vesijohtoverkoston putkirikko, joka koski noin 100 000 pääkaupunkiseudun asukasta. Kunnan terveydensuojeluviranomaisen laatima vaaratiedote annettiin vasta, kun siihen oli saatu puhelimitse lupa virkamieheltä sosiaali- ja terveysministeriöstä, joka on yksi vaaratiedotelaissa mainittu toimivaltainen viranomainen antamaan vaaratiedotteen. Luvan saaminen ja vaaratiedotteen antaminen ajoittuivat virka-ajan ulkopuolelle iltaan noin klo 20, eikä siten ollut mitenkään varmuutta esimerkiksi siitä, että sosiaali- ja terveysministeriön virkamiestä olisi tavoitettu ko. aikana. Espoon tapauksessa vaaratiedotteen kulku siitä, kun se olisi ollut lähetettävissä siihen, kun se tuli ulos tv:stä ja radiosta, kului n. 2,5 tuntia. Nopeasti syntyvissä kriisitilanteissa olisi ensiarvoisen tärkeää, että kansalaisille saataisiin nopeasti ja laajasti tietoa tilanteesta ja oikeat toimintaohjeet. Mikäli Espoon tapauksessa talousvesi olisi saastunut putkirikon vuoksi, olisi yli kahden tunnin viiveestä vaaratiedotteen antamisessa aiheutunut todennäköisesti huomattava määrä sairastuneita.

Toinen viranomainen toisen viranomaisen laatiman vaaratiedotteen teknisenä antajana tai kolmannen osapuolen lupaan perustuva vaaratiedotteen antaminen viivästyttää vaaratiedotteen antamista mm. ilmoituksen todenperäisyyden tarkistamisen vuoksi ja merkitsee siten saastuneelle vedelle altistuvien henkilöiden määrän lisääntymistä. Tällainen toimintatapa on paitsi toiminnallisesti haavoittuva myös oikeudellisesti kyseenalainen, koska vaaratiedotteella voi olla merkittäviä taloudellisia vaikutuksia ja tiedotteen antamisesta päättävällä viranomaisella on lähtökohtaisesti vastuu tiedotteen oikeellisuudesta ja siten sen vaikutuksista. Vaaratiedotteen antamisen tulisi täten perustua aina itse asiaan sisältyvään toimivaltaan ja harkintaan. Talousveden häiriötilanteessa tai epidemiaepäilyssä tilanteen johtovastuu ja siten toimivalta on aina paikallisella kunnan terveydensuojeluviranomaiselle.

Neuvotteleva virkamies Jarkko Rapala

Liitteet -
Jakelu Eduskunnan hallintovaliokunta

Tiedoksi STM Sosiaaliturvaministeri

VN/5724/2025-STM-2

Seuraavat henkilöt ovat allekirjoittaneet tämän asiakirjan sähköisesti /

Följande personer har undertecknat denna handling elektroniskt /

This document has been signed electronically by the following persons:

Rapala Jarkko 911865642

2025-02-20